

Hrvatska nije otok

Peter Semneby, voditelj Misije OESS-a u Hrvatskoj

Hrvatska bi sama sebe trebala doživljavati više kao most prema istoku negoli kao zid prema njemu

Prijeko je potrebo razumjeti kako Hrvatska ne može postojati izolirana, poput otoka na moru. Hrvatska se mora ekonomski otvoriti, a morat će se odreci dijela svojega suverentiteta, kako bi mogla postati dio Unije. Zbog toga treba vidjeti hoće li doći do tzv. povratnog udarca, odnosno izolacionističkih tendencija koje bi se mogle pojaviti. One su moguće, no njih treba suzbijati

Razgovarao: Boris Rašeta

Peter Semneby, 43-godišnji švedski diplomat, voditelj Misije OESS-a u Hrvatskoj, iza sebe ima impresivnu karijeru: kao diplomat radio je u švedskim diplomatskim predstavništvima u Moskvi, Lenjingradu, Vilniusu, Kijevu i Bonnu. U Latviji je također bio šef Misije OESS-a; školovao se na Uppsali i na Harvardu. Nakon jednogodišnjeg boravka u Hrvatskoj Semneby je – kako se čini – izvrsno upućen u sve nijanse hrvatske društvene i političke zbilje.

Koncem prošlog tjedna Hrvatska je podnijela zahtjev za uclanjenje u Europsku Uniju. Kakav bi mogao biti odgovor?

To ovisi ponajprije o Hrvatskoj, o hrvatskom političkom vrhu. No isto tako ovisi i o javnosti, o tome može li se i hoće li se postići konsenzus o tom pitanju. Jednako tako, važnu će ulogu imati i vlasti na lokalnoj razini. Od njih ovisi do koje će se mjere u život provoditi zakoni koji su doneseni u parlamentu: oni nemaju osobite svrhe ako se ne mogu primjenjivati na tim razinama.

Od prošloga petka mi se nalazimo u bitno drugačijoj situaciji. Ovaj put stvar je postala sasvim ozbiljna. Hrvatska će morati ispuniti sve preuzete obaveze i više neće biti izgovora za njihovo neispunjavanje. Od sada nadalje sve očevi hrvatskih partnera bit će upravo na Hrvatskoj, i bit će uperene prema ispunjavanju obaveza, koje su ponajprije političke prirode.

Je li Hrvatska spremna za to?

U osnovi, ja sam optimist. Mislím da nova situacija pruža mnoge mogućnosti, i njih treba iskoristiti. Europska Unija sa svoje strane može igrati veoma značajnu ulogu u liječenju rana koje su još uvijek veoma žive na ovom području.

Postoje različiti načini na koje se to može postići. Jedna od najvažnijih stvari, po mom mišljenju, jest to što će Europska Unija osigurati ujednačen pogled na stvari, pri čemu više neće biti važno jeste li Hrvat, Srbin, ili ste neke druge nacionalnosti.

Hrvatski zahtjev za ulazak u EU prvi je značajan korak u tom pravcu. Taj postupak može pridonijeti i osjećaju sigurnosti, a to je osjećaj koji je ovoj zemlji nedostajao od samog njezinog osnutka. Osjećaj ranjivosti u Hrvatskoj je prisutan od samog stvaranja države. Važno je reći da članstvo u Europskoj Uniji Hrvatsku sigurno neće vratiti natrag prema onomu što se naziva jugo-balkanskim integracijama, i slično.

Vi tvrdite da će uklanjanje Hrvatske ovisiti o postizanju nacionalnog konsenzusa o želji za priključenjem. Ovdje se smatra da je taj konsenzus već uspostavljen?

Prijeko je potrebno razumjeti kako Hrvatska ne može postojati izolirana, poput otoka na moru. Promjene koje će se morati dogoditi prije no što Hrvatska postane članica Unije veoma su velike, ozbiljne i duboke. One znače rješavanje nekih problema s kojima se Hrvatska nosi još iz ratnog vremena. Jednako tako moramo gledati i na gospodarski interes. Hrvatska će se morati ekonomski otvoriti, što može proizvesti suprotstavljanje različitih ekonomskih skupina kojima to otvaranje neće pogodovati. Isto tako, Hrvatska će se morati odreći dijela svojega suvereniteta, kako bi mogla postati dio zajednice. Ona će morati djelovati kao član zajednice. To je izrazito bolno za mladu državu poput Hrvatske. Zbog toga treba vidjeti hoće li doći do tzv. povratnog udarca, odnosno, izolacionističkih tendencija koje bi se mogle pojaviti. One su moguće, no njih treba suzbijati.

OESS je u posljednje vrijeme prilično kritizirao hrvatske vlasti zbog prijedloga zakona kojim bi bila onemogućena naknada štete za objekte minirane van zone ratnih djelovanja?

Na žalost, zakoni koje je predložila hrvatska vlada nisu rezultat konzultacija s nama ili drugim međunarodnim organizacijama. Da jesu, oni bi zacijelo izgledali drugačije. Prijedlog zakona o naknadi štete prouzročen terorističkim djelovanjem nije opravdan, on naime retroaktivno ukida sve tužbe za nadoknadu fizičke štete. To se odnosi kako na one tužbe kod kojih je naknada već određena od strane suda, tako i na tužbe koje su još neriješene, i nalaze se na sudovima od datuma podnošenja, a to je bilo do 1996. godine. Isto se odnosi se i na Zakon o odgovornosti države za štetu nastalu djelovanjem vojnih i policijskih postrojbi. Naime, prijedlog izjednačava one cinove koji bi u normalnim okolnostima bili tretirani kao kaznena djela, s ratnom štetom: to su pljackanje, paljevina i sl. Ta se djela podvode pod ratnu štetu, što znači da žrtve takvih djela neće imati mogućnost pristupa pravnome lijeku.

Najviše nas ipak zanima ne odšteta sama po sebi, nego posljedice koje će takva odluka imati na ideju vladavine prava u Hrvatskoj. Cinjenica da se najveći broj podnesenih tužbi retroaktivno ukida, predstavlja vrlo negativan presedan.

OESS nije s oduševljenjem prihvatio ni novi zakon o Hrvatskoj televiziji? Branitelji zakona tvrde da ni jedna tranzicijska zemlja nije televiziju ostavila pod parlamentarnom kontrolom, kao što je ovdje slučaj?

Ne bih nedvojbeno tvrdio kako je riječ o koraku unatrag. U mnogim segmentima ovaj zakon sadrži pomake naprijed, i to značajne pomake. Naime, važan je korak naprijed to što su pojačane ovlasti programskog vijeca, ali je stvorena i logičnija upravljačka struktura, unutar koje će biti jednostavnije raditi.

Postoji i jedno veoma važno pitanje, koje može biti veliki problem. To je postupak imenovanja članova programskog vijeca, odnosno, način imenovanja članova u to višece. Hrvatska je zapravo bila jedna od najnaprednijih zemalja u srednjoj i istočnoj Europi kad je riječ o zastupljenosti predstavnika građanskog društva u nadzornoj strukturi Radija i televizije. Ovim zakonom, međutim, to se dosta mijenja. Još uvijek ne izlazimo s našim konacnim stajalištem o zakonu, jer će mnogo toga ovisiti i o načinu njegova provođenja.

Na listi prioriteta za OESS i dalje se nalazi povratak izbjeglica, što se u našoj javnosti smatra uglavnom riješenim problemom?

Odnos prema pitanju povratka izbjeglica zapravo je dvostruk, što sam primjetio za svojega boravka u Hrvatskoj. S jedne strane, postoje oni pojedinci koji na ta pitanja gledaju kao na zaostatke iz prošlosti, koje se može riješiti jednostavnim potezom pera, odnosno, obnovom određenog broja kuća. S moje točke gledišta, to je opasan način razmišljanja kad je riječ o povratku izbjeglica. Najvažnija stvar vezana za taj problem jest osigurati povoljniju društvenu klimu vezanu za povratak, odnosno osigurati da društvo bude otvorenije i pristupacnije za ideje povratka izbjeglica. To bi značilo približavanje hrvatskog vrijednosnog sustava sustavu vrijednosti kakav danas vlada u zapadnoj Europi. To su sudjelovanje, otvorenost, tolerancija, i sl. To ne ide preko noći, i ne može se impostirati tehničkim putem, nego podrazumijeva dugotrajne napore kako od strane političkog establishmenta, tako i od javnosti.

Tehnička pitanja samo su, međutim, dio problema. Povrat imovine podrazumijeva, inače, vraćanje oko sedam tisuća kuća, te obnovu kuća - 40 tisuća zahtjeva čeka na rješavanje - a tu je i povratak stanova osobama koje su do rata imale stanarsko pravo.

Vlada je već prekoracila rokove za povrat imovine?

To je točno. Još uvijek je sedam tisuća stanova i kuća zauzeto. Očekujemo da će se uskoro nadoknaditi šteta vlasnicima koji nisu dobili svoju imovinu u zajamčenom roku.

Ispitivanja javnog mnijenja još uvijek pokazuju visok stupanj ksenofobije i netolerancije prema manjinama?

Rezultati anketa daju razloge za zabrinutost. Ipak, čini se da te tendencije slabe. Raspoloženje prema Europskoj Uniji sve je pozitivnije, a ovdje stasava i jedna nova generacija, manje opterećena starim problemima. Naravno, postojeća ekonomska situacija će se popravljati približavanjem Hrvatske europskim integracijama, što će povećati razinu stranih investicija. To će osigurati nove koristi državi i njezinim stanovnicima, jer je jedna od ključnih prepreka povratku strašna gospodarska situacija na područjima povratka. Hrvatska bi, kako bi privukla strani kapital, trebala promijeniti i način na koji percipira samu sebe. Ona bi se trebala doživljavati više kao most prema istoku, nego kao zid prema njemu.

U posljednjih godinu dana, otkako ste ovdje, hrvatska se vlada nije proslavila ni suradnjom s Haškim sudom, posebno u slučajevima Bobetko i Gotovina.

Riječ je o još uvijek neriješenim, a važnim pitanjima. Između ostalog, to je važno i zato što se očekuje dolazak novih optužnica, pa ako su neke stare optužnice neriješen problem, to može dodatno otežati suradnju Hrvatske i Haaga.

U tom kontekstu treba gledati i spremnost hrvatskog pravosuđa da samo riješi te slučajeve. Slučaj Lora posebno je za Hrvatsku predstavljao korak unatrag.